

Антонюк Т. Я.,
аспірант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті здійснено аналіз застосування програмно-цільового підходу до фінансування розвитку аграрного сектору національної економіки на прикладі Львівської області. Доведено, що ефективне застосування програмно-цільового підходу як на державному, так і на обласному рівні неможливе без детального аналізу особливостей аграрного сектору економіки. Визначено особливості національних і обласних програм підтримки розвитку агровиробництва, виявлено основні недоліки існуючих програм та запропоновано окремі заходи, що дозволять підвищити їх ефективність. Особливу увагу приділено аналізу чинників невисокої конкурентоспроможності дрібних агровиробників. Виокремлено проблемні аспекти з отриманням державної допомоги виробниками сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: державне регулювання, аграрна політика, програмно-цільовий підхід, аграрний сектор національної економіки.

Antonyuk T. Y.,
Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PROGRAM-GOAL MEASURES FOR FINANCING THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF NATIONAL ECONOMY ON THE EXAMPLE OF THE LVIV REGION

Abstract. The article analyzes the application of the program-goal approach to financing the development of the agricultural sector of the national economy on the example of the Lviv region. It is proved that effective application of the program-goal approach at national and regional levels is impossible without a detailed analysis of the peculiarities of the agricultural sector of the economy. The features of national and regional agricultural development support programs were determined, the main shortcomings of the existing programs were identified and particular measures were proposed that would increase their effectiveness. Particular attention is paid to the analysis of the factors of low competitiveness of small agricultural producers. The problematic aspects related to the receipt of state aid by producers of agricultural products are singled out.

Key words: state regulation, agricultural policy, program-goal approach, agricultural sector of the national economy.

Постановка проблеми. Забезпечення фінансування розвитку аграрного сектору національної економіки у більшості країн відбувається за допомогою застосування програмно-цільового підходу. Його суть полягає у встановленні безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання. Іншими словами, це система планування бюджетних коштів у середньостроковій перспективі, спрямована на розроблення бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат. В Україні, як правило, програмно-цільові заходи відображаються у державних та обласних програмах підтримки розвитку відповідних галузей економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики застосування програмно-цільового підходу саме для розвитку галузі

сільського господарства займалися такі вітчизняні науковці, як О. В. Алеїнікова, М. В. Болдусь, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, В. А. Ільяшенко, М. Х. Корецький, С. В. Майстро, К. А. Фісун та інші.

Постановка завдання. Ефективне застосування програмно-цільового підходу як на державному, так і на обласному рівні неможливе без детального аналізу особливостей аграрного сектору економіки, адже саме врахування специфічних характеристик виробництва аграрної продукції на тій чи іншій території дозволяє сформулювати програмні заходи, що забезпечать максимально ефективного досягнення цілей, які постають перед зацікавленими сторонами у галузі сільського господарства.

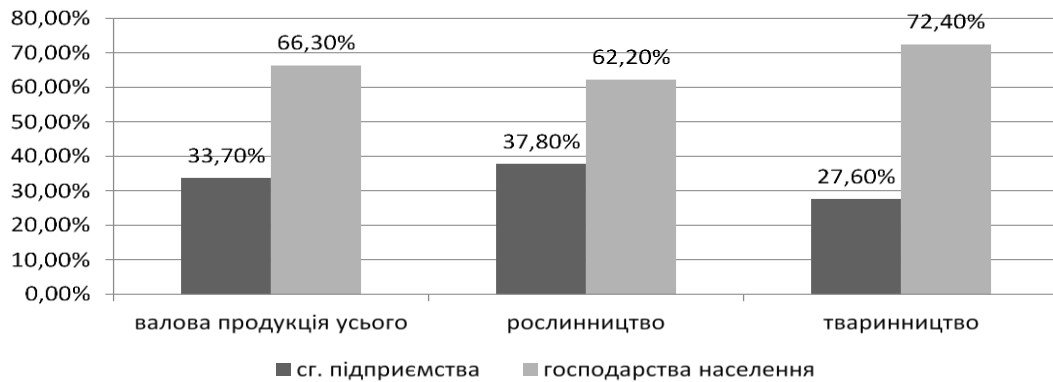

Рис. 1. Частка основних категорій господарств у виробництві валової продукції сільського господарства, 2015 р.

Джерело: [1]

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аграрний сектор Львівської області має свої особливості порівняно з іншими областями України. У першу чергу це висока питома вага дрібних виробників – близько 200 тис. господарств. Кожен з них володіє земельним паєм, близько 2 га, вирощує плодоовочеві культури, зернові, утримує худобу для власних потреб, а надлишки продає. Такі дрібні виробники забезпечують виробництво близько 66,3% валової сільськогосподарської продукції в області (рис. 1).

Так, у 2015 р. у галузі рослинництва господарства населення забезпечили виробництво 33,3% зернових культур, 97,1% картоплі, 92,7% овочів, 90,5% плодів та ягід (рис. 2).

Що ж стосується продукції тваринництва, то у 2015 р. господарства населення виробили 52%

м'яса, з них: 100% баранини і козлятини, 100% конини, 100% кролятини, 89,2% яловичини і телятини, 49,4% свинини, 21,5% птиці. Крім того, ця категорія господарств забезпечила виробництво 95,5% молока, 88,9% яєць, 85,7% вовни і 98,1% меду (рис. 3).

Незважаючи на значні обсяги виробництва, дрібні виробники є неконкурентоспроможними через наступні чинники:

- відсутність навичок і вмінь ефективного ведення агробізнесу;
- немає фахової консультаційної підтримки, яка за кордоном забезпечується дорадчими службами й аграрними палатами;
- використання застарілої техніки і технологій;
- обмежений доступ до фінансів.

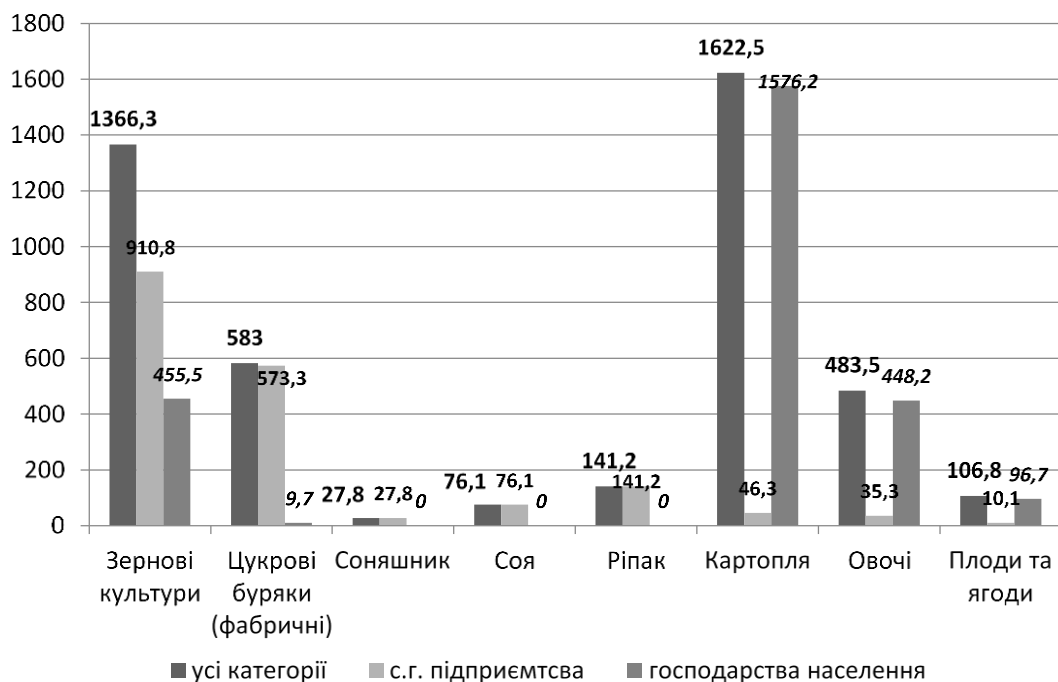

Рис. 2. Виробництво основних сільськогосподарських культур за категоріями господарств у 2015 р. у Львівській області, тис. т

Джерело: [1]

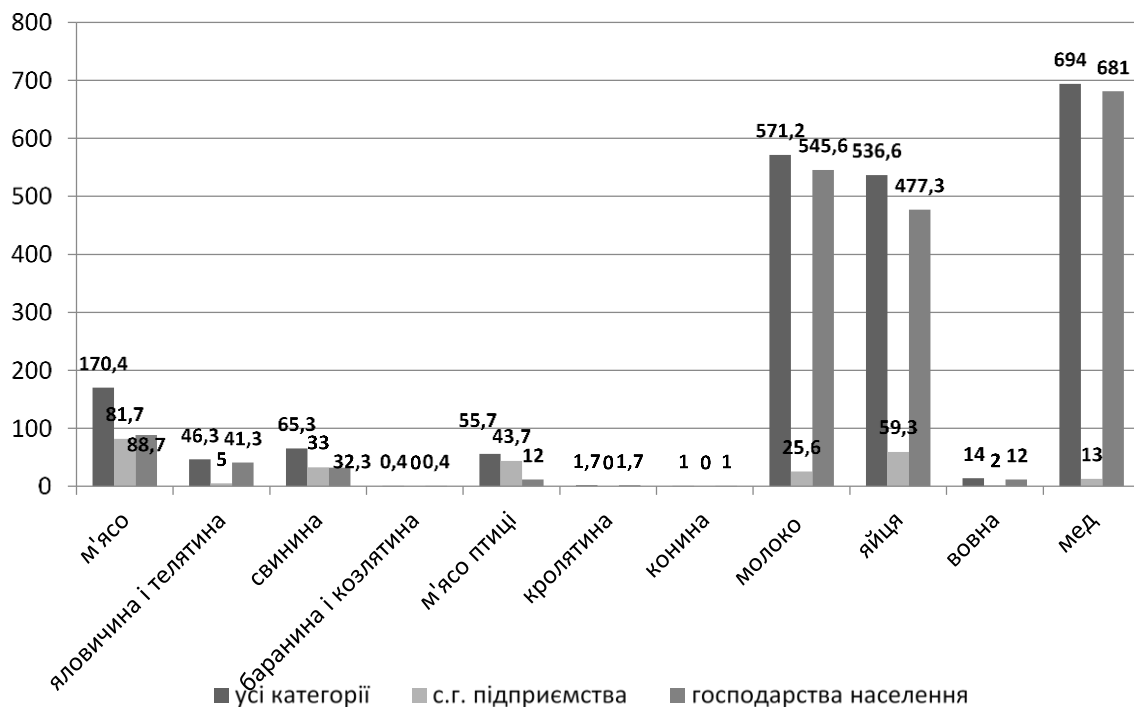

Рис. 3. Виробництво основних видів продукції тваринництва у 2015 р. у Львівській області, тис. т
Джерело: [1]

Крім того, особисті селянські господарства фактично працюють у тіні, адже вироблена ними продукція не обліковується, збувають свою продукцію вони, як правило, на стихійних ринках, не платять податків з прибутку, стаж роботи в особистому господарстві не зараховується як трудовий стаж і не враховується при нарахуванні пенсій.

Для того, аби покращити ситуацію, що склалася, 31.03.2016 Верховна Рада прийняла Закон №1067-VIII "Про внесення змін до Закону України "Про фермерське господарство" щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств". Таким чином господарства населення можуть отримати статус сімейної ферми і фактично легалізуватися на аграрному ринку.

Першопричиною низької конкурентоспроможності дрібних виробників є обмежений доступ до фінансів, адже наявність дешевих довготермінових кредитів здатна сприяти вирішенню проблеми з технологічним забезпеченням процесу виробництва і забезпеченню належної якості та безпечності готової продукції.

Банки надають перевагу великим сільськогосподарським виробникам, які обробляють щонайменше 500 га угідь, у яких наявне нерухоме майно, техніка та транспортні засоби не старіше 5 років, правильно оформлена фінансова звітність. Дрібним виробникам залишається сподіватися лише на кредитні продукти кредитних спілок, де вони можуть прокредитуватися як фізична особа, проте відсотки за користування кредитом надзвичайно високі – 31-40% річних.

Розуміючи складність ситуації, що склалася з доступом до фінансів, на державному й обласному рівні затверджені програми підтримки сільськогосподарських виробників. Так, у 2016 році виробники сільськогосподарської продукції Львівської області мали можливість скористатися кількома Програмами підтримки. Вони відрізнялися між собою за:

1. Джерелом фінансування - Державний бюджет України, обласний бюджет.

2. Формою – компенсація, фінансова підтримка на поворотній основі (пільговий кредит) чи дотація.

3. Державного бюджету підтримка львівських сільгоспвиробників надавалася за двома напрямками:

1. Компенсація відсотків за кредитами, отриманими в банках у 2015 році, – 8338,0 тис. грн. Здешиєвлено понад 320,0 млн грн кредитних ресурсів.

2. Пільгові кредити терміном до 5 років, що надавалися через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, – 509,4 тис. грн. Даним видом кредитів скористалося 3 підприємства.

На обласному рівні у 2016 році було затверджено Комплексну програму підтримки та розвитку агропромислового виробництва Львівської області на 2016-2020 роки. Кошти з даної програми в сумі 11287,4 тис. грн було розподілено за трьома напрямками [3]:

1. Компенсація відсотків за кредитами, отриманими у банках та кредитних спілках. Підтримка надавалася сільськогосподарським підприємствам усіх форм власності, фермерським господарствам, сільськогосподарським кооперативам, фізичним особам-підприємцям, фізичним особам, які залучили кредитні ресурси для здійснення діяльності у сфері

агропромислового комплексу у розмірі до 1,5 облікової ставки НБУ, але не більше 200 тис. грн для юридичних осіб та 100 тис. грн. для фізичних осіб. У 2016 році на цей напрямок витрачено 1863,3 тис. грн, а даним видом допомоги вдалося скористатися 17 підприємствам та 4 фізичним особам. Загалом здешевлено кредитних коштів на загальну суму 22,0 млн грн.

підтримки, тому доцільно порівняти їх за основними критеріями (табл. 1).

Фінансова підтримка з Державного бюджету для розвитку АПК здійснюється у кількох напрямках [3]:

1. Шляхом здешевлення кредитів. Суть програми полягає у компенсації сум за сплачені відсотки за кредитами банків, залученими товаровиробниками на покриття витрат, пов'язаних із закупівлею

Таблиця 1

Порівняння умов участі у державній та обласній програмах здешевлення кредитів через компенсацію відсоткових ставок

Критерії	Державна програма	Обласна програма
Розмір компенсації	50% облікової ставки НБУ	1,5 облікової ставки НБУ
Розмір відсоткової ставки за кредитом, що може підлягати компенсації	Облікова ставка НБУ + 3%	-
Кредитори	Банки	Банки, кредитні спілки
Учасники програми	Юридичні особи, ФОП	Юридичні особи, ФОП, фізичні особи
Максимальний розмір компенсації	-	Юр. особи – 200 тис. грн, ФОП і фіз. особи – 100 тис. грн.

2. Фінансова підтримка суб'єктів господарювання в агропромисловому комплексі на зворотній основі у вигляді пільгових кредитів на реалізацію бізнес-планів. Кредити надавалися під 5 відсотків річних терміном до трьох років у розмірі, визначеному бізнес-планом, але не більше 500 тис. грн з відтермінуванням погашення основної суми зобов'язання до 1 року на наступні цілі:

- придбання сільськогосподарської техніки, обладнання, племінних тварин, корів, нетелей;
- розвиток дрібного тваринництва, бджолярства і рибництва;
- будівництво, реконструкція тваринницьких приміщень, модернізація їх обладнання;
- будівництво, реконструкція складських приміщень;
- розвиток садівництва, ягідництва, овочівництва, органічного землеробства, вирощування грибів;
- здійснення діяльності з передпродажної підготовки та переробки сільськогосподарської продукції.

Загалом у 2016 році було надано 24 кредити на загальну суму 8424,1 тис. грн.

3. Фінансова підтримка у вигляді дотацій на площу угідь, на яких проводимуться заходи із збереження та відтворення родючості ґрунтів, а саме:

- освоєння земель під садівництво, ягідництво після проведення агрохімічного обстеження земельних ділянок у розмірі до 400 грн/га;
- розкислення ґрунтів (вапнування) до 500 грн/га;
- збагачення ґрунтів біологічним азотом шляхом внесення інокулянтів азотофіксуючих мікроорганізмів до 160 грн/га;
- сидерація ґрунтів до 350 грн/га.

Протягом 2016 року надано дотацію 26 господарствам на загальну суму 1 млн грн.

Пересічному сільськогосподарському виробнику важко розібратися в різноманітні програм

пально-мастильних матеріалів, насіння, добрив, засобів захисту рослин, кормів, сировини, ветпрепаратів, молодняка сільськогосподарських тварин та птиці, обладнання для тваринницьких ферм і комплексів, запасних частин для ремонту техніки та обладнання тощо в розмірі до 50% облікової ставки НБУ, що діє на дату нарахування відсотків, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами.

Компенсація надається за умови, що сума відсотків за користування не перевищує облікової ставки НБУ, збільшеної на 3 відсоткових пункти.

2. Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі, в т.ч.:

- часткове здешевлення страхових платежів;
- створення і забезпечення резервного запасу сортового та гібридного насіння.

3. Державна підтримка розвитку хмелярства, закладання молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними.

4. Державна підтримка галузі тваринництва шляхом часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення телиць, нетелей, корів вітчизняного походження, вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, доїльних залів та утворених на кооперативних засадах м'ясопереробних підприємств.

5. Надання кредитів фермерським господарствам строком від трьох до п'яти років для виробництва, переробки і збуту виробленої продукції, провадження виробничої діяльності, придбання техніки, обладнання, поновлення обігових коштів.

6. Фінансова підтримка через бюджетну дотацію для виробників овочів, баштанних культур, коренеплодів, бульбоплодів, фруктів, ягід, їстівних горіхів, ВРХ, коней, свиней, свійської птиці, інших тварин та м'яса, переробників молока, виробників масла, сиру, сметани, яєць та яєчних продуктів.

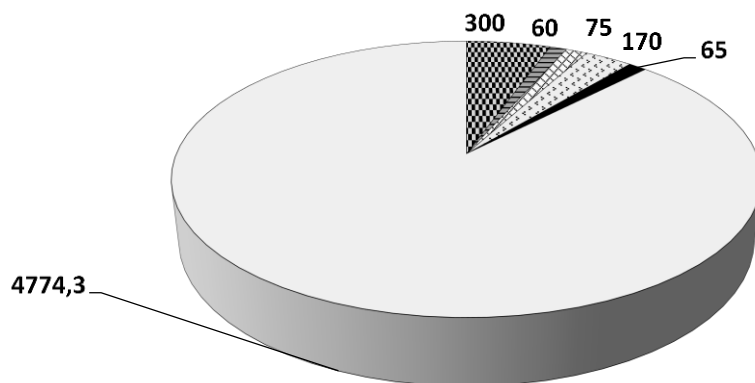
Структура витрат на зазначені вище напрями підтримки, запланована на цей рік, відображена на рисунку 4.

Що ж стосується компонентів фінансової підтримки з обласного бюджету, то їх обсяги і порівняння за минулий і теперішній рік представлені на рисунку 5. Як видно з рисунку, цього року дещо зменшився обсяг запланованої підтримки на компенсацію відсотків за кредитами на 19,5%, на 0,9% збільшено суму коштів на надання пільгових кредитів на реалізацію бізнес-планів і на 20% зростуть

дотації на заходи із збереження та відтворення родючості ґрунтів.

Незважаючи на значну кількість програм на державному й обласному рівні, варто відзначити окремі проблемні аспекти з отриманням такої допомоги виробниками сільськогосподарської продукції, а саме:

- мала обізнаність і погана поінформованість виробників про існуючі програми і порядок участі в них;
- складність подачі інформації про програми, пересічному фермеру важко розібратися самостійно у великій кількості документів;
- непрозорість і непублічність процедури розгляду заявок;

- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів
- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі
- державна підтримка розвитку хмелярства, закладання молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними
- державна підтримка галузі тваринництва

Рис. 4. Фінансова підтримка заходів у агропромисловому комплексі з Державного бюджету в 2017 році, млн грн

Джерело: [3]

Рис. 5. Фінансова підтримка з обласного бюджету Львівської області

Джерело: [3]

-багато потенційних учасників таких програм відлякує конкурсний підхід і вони не вірять у свої сили;
-відсутність єдиного вікна, де допоможуть розібратися з існуючими програмами підтримки і порядком участі у них.

Зважаючи на виявлені недоліки, доцільно здійснити наступні заходи:

-на базі обласних департаментів агропромислового розвитку відкрити єдине вікно, працівники якого інформуватимуть про існуючі програми та порядок участі у них, а також допомагатимуть аплікантам заповнювати заявки і належним чином оформити всі необхідні документи;

-інформацію про програми підтримки широко висвітлювати через засоби масової інформації, інформувати територіальні громади на місцях, а також на аграрних виставках, ярмарках, семінарах, де збирається велика кількість виробників сільськогосподарської продукції;

-інформаційне наповнення максимально спростити, щоб пересічний фермер зумів самостійно розібратися, які існують програми та як взяти у них участь;

-процедуру розгляду заявок конкурсною комісією зробити максимально прозорою і публічною. Досягнути цього можна на основі впровадження скорингової системи відбору заявок, де кожній заявці за відповідність певному переліку критеріїв буде присвоюватися визначена кількість балів. Для допуску заявки до конкурсу буде встановлено мінімальний бал, а переможець визначатиметься автоматично, на основі найвищого балу. За таких умов дуже важливо, щоб усі результати оцінки були відкритими. Це дозволить фермерам на власні очі переконатися в можливості участі в подібних програмах, усуне будь-які можливості для зловживань і сприятиме швидшому поширенню інформації серед потенційних учасників.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, можемо дійти висновку, що програмно-цільовий підхід із забезпечення фінансування розвитку аграрного сектору національної економіки застосовується як на національному, так і обласному рівні у вигляді програм підтримки розвитку агропромислового виробництва. Серед недоліків таких програм: обмежені кошти державного й обласного бюджету, погана поінформованість фермерів, складність і непрозорість порядку участі в таких програмах. Тому важливо зробити порядок участі максимально прозорим і зрозумілим для виробників, ефективніше розповсюджувати інформацію про програми підтримки, а також намагатися залучати кошти не лише Державного бюджету, а інших фондів і донорських організацій, які займаються розвитком сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головне управління статистики у Львівській області. Сільське господарство Львівської області. Статистичний збірник 2015. - Львів, 2016. – 213 с.

2. Алейнікова О. В. Напрями ефективної державної аграрної політики та програмно-цільовий

підхід державного регулювання АПК / О. В. Алейнікова / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2011/28.pdf.

3. Фінансова підтримка аграрного сектору економіки у 2017 році [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://loda.gov.ua/upload/users_files/21/upload/programs/Pidtrymka%202017.pdf.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Гринкевич С. С. Сучасний стан та проблемні аспекти системи кредитування сільськогосподарських підприємств Львівської області / С. С. Гринкевич, Я. М. Антонюк, Т. Я. Антонюк // Агросвіт. - 2016. - №20. - С. 49-54.

6. Антонюк Т. Я. Сучасні інструменти фінансування підприємств агропромислового комплексу України / Антонюк Т. Я. // Розвиток національної економіки України: нові реалії і можливості в умовах започаткованих змін : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Ліана-М, 2015. – С. 124-127.

7. Аналітичний огляд поточного стану агрокредитування малих і середніх сільськогосподарських виробників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zet.in.ua/news/analitichnij-oglyad-potochnogo-stanu-agrokredituvannya-malix-i-serednix-silskogospodarskix-virobnikiv-kredituvannya-silskogospodarskix-pidpriemstv/>.

REFERENCES

1. Holovne upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti. Silske hospodarstvo Lvivskoi oblasti. Statystychnyi zbirnyk 2015 (2016), Lviv, 213 s.

2. Aleinikova O. V. Napriamy efektyvnoi derzhavnoi ahrarnoi polityky ta prohramno-tsilovyi pidkhid derzhavnoho rehuliuвання АПК, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2011/28.pdf.

3. Finansova pidtrymka ahrarnoho sektoru ekonomiky u 2017 rotsi, available at: http://loda.gov.ua/upload/users_files/21/upload/programs/Pidtrymka%202017.pdf.

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Hrynkevych, S. S., Antoniuk, Ya. M. and Antoniuk, T. Ia. (2016), *Suchasnyi stan ta problemni aspekty systemy kredituvannya silskohospodarskykh pidpriemstv Lvivskoi oblasti*, Ahrosvit, №20, s. 49-54.

6. Antoniuk, T. Ya. (2015), *Suchasni instrumenty finansuvannya pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy*, Rozvytok natsionalnoi ekonomiky Ukrainy: novi realii i mozhlyvosti v umovakh zapochatkovanykh zmin: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Liana-M, Lviv, s. 124-127.

7. Analitichnyi ohliad potochnoho stanu ahro-kredituvannya malykh i serednikh silskohospodarskykh vyrobnykiv, available at: <http://zet.in.ua/news/analitichnij-oglyad-potochnogo-stanu-agrokredituvannya-malix-i-serednix-silskogospodarskix-virobnikiv-kredituvannya-silskogospodarskix-pidpriemstv/>